

VYŠOKÉ TATRY

4/85
3 Kčs

NA NAJVIŠŠOM VRCHU ZEME

PRE ČITATEĽOV VYSOKÝCH TATIER PÍŠE A FOTOGRAFUJE VE-
DÚCI VÝPRAVY HIMALÁJE '84 SAGARMATHA FRANTIŠEK KELE

MOUNT EVEREST ZO ZÁPADNÉHO KOTLA. JUHOZÁPADNÁ STENA 2,5 KM,
SPRAVA OHRANIČENÁ JUŽNÝM PILIEROM

Výpravu na najvyšší vrch Zeme zorganizovala Sekcia pre výskum vysokých pohorí a expedičnú činnosť Slovenskej geografickej spoločnosti SAV. Pravdaže, pri organizovaní expedície bolo tentoraz potrebné spojiť nie tri, ale oveľa viac Svätoplukových prútov.

Už v roku 1971, keď bola založená sekcia (F. Kele, P. Mariot, T. Šurka), sa vydala trojica zástupcov TJ IAMES Bratislava a sekcie (Kele, Oršula, Šurka) do Káthmándú, aby získala povolenie vystúpiť na Mount Everest pre vedecko-horolezeckú výpravu. Teda nie náhodou boli tieto dve organizácie aj pri realizácii výpravy HIMALÁJE '84 SAGARMATHA. K týmto dvom organizátorom pristúpila TJ IAMES Kežmarok. A to tiež nie náhodou. Jej predseda Michal Orolín bol pri uskutočnení myšlienky z roku 1971 najaktívnejším. Jeho myšlienky a plány v súvislosti s Everestom mali inú históriu, ale všetci sme vedeli vhodne svoje sny a záujmy spojiť a podriaďovať veľkému cieľu.

Na riadení výpravy sa podieľal expedičný výbor, v ktorom okrem mňa ako vedúceho boli V. Dubeň, I. Fiala, J. Drdoš, M. Orolín, J. Oršula. Účastníkmi výpravy boli ďalej Z. Brabec, Z. Demján, J. Just, M. Končok (režisér), R. Mock, M. Matis (kameraman), V. Lauener, M. Neumann, V. Petrik, J. Porvazník, M. Šajnoha, J. Psotka, M. Šimunič (lekár), M. Skladaný (lekár), L. Záhoranský. Za skupiny „čistých“ vedcov boli vo výprave okrem J. Drdoša P. Mariot, R. Midriak a hosť vedeckej skupiny F. Zatkalič. Ako „lezúci“ vedci plnili svoj program aj R. Mock a F. Kele.

Za prípravu a plnenie vedeckého

programu výpravy bol zodpovedný Ján Drdoš. Za prípravu a plnenie horolezeckého programu zodpovedal Ivan Fiala. Po zmene výstupovej trasy z pôvodne plánovanej sovietskej cesty na poľskú prevzal jeho povinnosti Michal Orolín. V roku 1971 pracoval v Nepále ako expert OSN náš občan Ing. Zdeněk Wiedner, ktorý bol riaditeľom Geodetického ústavu v Káthmándú (teraz je technickým námestníkom riaditeľa Geodetického a kartografického podniku v Prahe). V jeho osobe sme vtedy aj teraz našli veľmi nadšeného pomocníka.

V tom čase sme mali uskutočniť presné meranie výšky Everestu pomocou laserovej metódy, pričom horolezecká časť výpravy mala vyniesť na vrchol odrazové zrkadlá. Hoci sa vtedy výprava z technických príčin neuskutočnila, myšlienka a plány sekcie sa neustále upriamovali na najvyšší vrch sveta.

DŮRAZ NA EKOLOGICKÉ PROBLÉMY

Pálčivejšou otázkou súčasnosti sa však stali ekologické problémy, ktoré neobišli ani Himaláje. V roku 1982 bolo v Káthmándú zasadanie Medzinárodnej horolezeckej federácie (UIAA) z príležitosti 50. výročia jej založenia. Z tohto významného podujatia okrem iného vyhlásili aj Káthmándskú deklaráciu. UIAA v nej vyzýva všetkých zainteresovaných, aby do Himalájí nepriechádzali len pestovať šport a obdivovať ich krásu, ale aby prispeli tiež k problematike ochrany prírody.

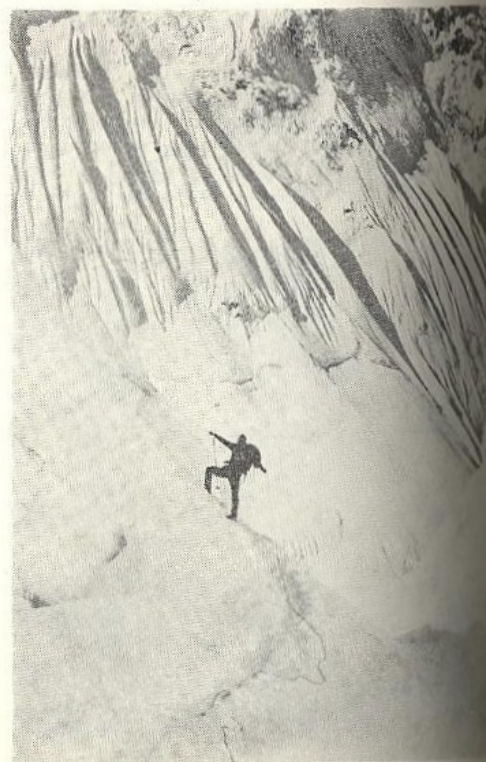
Slovenská geografická spoločnosť pri SAV ako prvá na svete reagovala na

Káthmándskú deklaráciu serióznym výskumným programom, ktorý bol zameraný na problematiku národného parku Sagarmatha.

V našej výprave bolo 25 členov. Časť z nich boli výlučne horolezci, časť tvorili lezúci vedci a štyria členovia expedície sa zaoberali výlučne vedeckým výskumom po oblasti základného tábora. Prirodzene, vo výprave boli aj dvaja lekári a dvaja filmári.

Vedúcim výskumnej skupiny bol RNDr. Ján Drdoš, DrSc., ktorý sa venoval štúdiu krajiny v najširších súvislostiach. Členmi výskumnej tímy boli: Dr. Peter Mariot, CSc., ekonomický geograf, ktorý sa zaoberal najmä otázkou návštevnosti národného parku a širšími otázkami cestovného ruchu. Venoval sa takisto problematike Šerpov a ich vzťahu k životnému prostrediu. Dr. František Zatkalič, CSc. sa venoval niektorým biogeografickým otázkam. Ing. Rudolf Midriak, DrSc. je lesník. Svoju pozornosť zameriaval na niektoré otázky lesa a erózie pôdy. Dr. Rudolf Mock sa venoval geológii, najmä otázke precizácie veku vrcholovej partie Everestu (geológom je aj Zoltán Demján, ktorý vystúpil na vrchol, odkiaľ doniesol cenné vzorky vápenca). Dr. František Kele, CSc. pracoval ako geomorfológ. Spoločným znakom všetkých výskumných aktivít bol ekologický aspekt.

Základný tábor expedície bol na ľadovci Khumbu (pod rovnomenným ľadopádcom) vo výške cca 5350 metrov. Výstupová trasa viedla cez ľadopád do Západného kotla pod juhozápadnou stenou. Z kotla vystupovali horolezci poľskou cestou, popri južnom pilieri, ktorý ohraničuje juhozápadnú stenu

NA FIXNÝCH LANÁCH POD I. TÁBOROM

ZÁKLADNÝ TÁBOR 1. ČESKOSLOVENSKEJ VÝPRAVY NA VRCHOL SVETA

SVET TÍCHA POD SAGARMATHOU • SNIMKY • F. KELE

sprava. Na tejto trase sme vybudovali päť výškových táborov – prvý nad l'adopádcom Khumbu (6050 m n. m.), druhý v Západnom kotle (6400 m n. m.) tretí (7300 m n. m.) a štvrtý (8050 m n. m.) na pilieri. Najvyšší bol vo výške 8300 m n. m.

15. OKTÓBRA 1984, 15.15 HOD.

Vyvrcholením horolezeckej činnosti v masíve Sagarmatha bolo dosiahnutie vrcholu Mount Everestu. Dňa 15. októbra 1984 o 15.15 hod. na tridsiaty ôsmy deň po príchode do základného tábora po prvý raz v histórii zaviala na najvyššom vrchu sveta československá štátna vlajka. Vztýčili ju **Jozef Psotka, Zoltán Demján a Šerpa Ang Rita**.

Je pozoruhodné, že popri našej, teoreticky zameranej výprave, pôsobila v jeseni minulého roku na Evereste aj expedícia nepálskych horských policajtov, ktorá si vytýčila za cieľ čistiť jednotlivé tábory na výstupovej trase klasickej cesty cez Južné sedlo. Členovia tejto výpravy znášali odpadky až ďaleko pod základný tábor do priestorov, kde budú mechanicky zničené.

Okrem našej a nepálskej výpravy boli v základnom tábore ešte dve ďalšie. Holandskú viedol Herman Plugge a novozélandsko-austrálsku Peter Hillary. Počas pôsobenia týchto expedícií došlo k piatim smrteľným úrazom. Okrem nášho Jozefa Psotku na západnom hrebene zahynuli dvaja Austrálčania a z nepálskej výpravy prišiel o život jej vedúci Yogendra Thapa a jeho sirdar, pričom vedúci nosičov-Šerpov bol predtým klasickou cestou už dva razy na vrchole Mount Everestu. Tentoraz sa na klasickej ceste z neznámych príčin zrútil na spoločnom lane s vedúcim výpravy z výšky vyše 8000 metrov.

V NÁRODNOM PARKU SAGARMATHA

Hoci vedeckovýskumná skupina v súčasnosti ešte spracováva získané poznatky, je možné k niektorým problémom zaujať stanovisko. Ekologické problémy a otázky ochrany prírody v masíve Mount Everestu súvisia s viacerými skutočnosťami. V prvom rade je to fakt, že masív sa nachádza v najmladšom pohorí sveta, ktorého vek nie je starší ako vek ľudstva. Horstvo sa zrodilo približne v strednom pleistocéne, keď sa datuje aj zrod homo sapiensa. Zdvih tejto mladej horskej skupiny bol veľmi intenzívny a pokračuje

tak isto v súčasnosti. Tým je neustále v labilite erózna základňa, čo prirodzene vplýva na zmeny krajiny.

Ďalšou skutočnosťou je, že národný park Sagarmatha je na rozdiel od iných národných parkov sveta osídleným územím. Je tam 34 osád Šerpov. Táto kuriózna situácia vytvára prirodzené podmienky (živé laboratórium) pre sledovanie vzájomných spätých vzťahov medzi vysokým stupňom ochrany prírody a človekom.

Významnou skutočnosťou, ktorú treba pri sledovaní problematiky ochrany prírody v národnom parku Sagarmatha vziať do úvahy, je explózia návštevnosti. Najvyšší vrch sveta priťahuje svojou jedinečnosťou nielen horolezecké expedície, ale aj tisíce turistov. So stúpajúcou návštevnosťou rastie spotreba dreva v národnom parku a jeho ochrannom pásme. Keďže drevo je doteraz jediným zdrojom energie v týchto oblastiach, nadobúda problém vážne dimenzie. Pri turistických cestách často vidieť na stenách drevených krčmíčiek alebo hotelíkov nápis „Denne dvadsaťštyri hodín horúca voda na sprchovanie pre dvadsiatik ľudí“. Keď si uvedomíme, že niekedy prejde aj týždeň a nikto túto ponuku nevyužije, nadobudneme predstavu o hazarde s lesným bohatstvom krajiny. Pred 20 rokmi pokrývali územie Nepálu z 57 % lesy, dnes tvoria len 23 %. Na druhej strane turistický ruch je jediným významnejším zdrojom príjmu obyvateľov odľahlých častí krajiny, ktorý môže vláda poskytnúť.

Erózia spôsobuje skutočne veľké problémy v Himalájach. Popri vyrubovaní lesa negatívne predisponovala k erózii aj tá skutočnosť, že na území národného parku Sagarmatha ľudia musia chovať tak isto dobytok. Asi pred tromi rokmi zakázali v národnom parku chovať ovce, ale jaky zostanú súčasťou prírody tejto oblasti rovnako natrvalo ako Šerpovia.

Problém erózie sa zdôrazňuje v súvislosti s letnými monzúnovými dažďami. Najnovšie výskumy v Himalájach ponúkajú v tomto smere zaujímavé údaje. Ak silné dažde zdvojnásobia odtok vody z vrchov, odtoková kapacita stúpné štyrikrát, avšak nesúca kapacita až 32-krát a nesené množstvo materiálu je 64-krát väčšie.

KAM S ODPADKAMI?

Veľa sa diskutuje o negatívnom vply-

ve horolezeckých expedícií na prírodu národného parku Sagarmatha. Na l'adovci Khumbu som bol už dvakrát a presvedčil som sa, že horolezci nie sú dominantným činiteľom, ktorý by negatívne pôsobil na oblasti okolo 5000 m n. m. a vyššie, kde je doména pôsobenia expedícií. L'adovec má akúsi samočistiacu schopnosť a v obrovských priestoroch sa aj stopy nedisciplinovaných členov výprav stratia. Tým nechcem povedať, že treba ďalší vývoj v tomto smere ponechať náhode a živelnosti. Naopak. Čím skôr sa zachytí nepriaznivé pôsobenie a dopad života krátkodobých obyvateľov na veľhorskú prírodu, tým k menším poruchám rovnováhy v masíve Sagarmathy dospejeme, respektíve im predídeme.

Pri sledovaní tejto otázky skupina vedcov v našej výprave dospela k názoru, že časť odpadkov pohltia l'adovcové trhliny, v ktorých sa rozdrvia a rozpadnú napr. prázdne plechovky od konzerv. Časť odpadkov je potrebné spáliť (papierové obaly a pod.) a ďalšie je bezpodmienečne nutné odnieť mimo hranice chránených území a tam priemyselne zničiť (napr. umelé hmoty). K poslednému opatreniu chcem uviesť iba toľko, že keď výprava má prostriedky na to, aby financovala transport niekoľko ton materiálu do základných táborov (napr. naša ho mala vyše deväť ton, no niektoré expedície majú k dispozícii aj desiatky ton materiálu), musí si cieľavedome napláňovať takisto prostriedky na odnos zlomku svojho nákladu späť. Keď treba aj za hranice Nepálu.

Okrem vedeckého a horolezeckého programu výprava plnila širšie politicko-spoločenské poslanie. Konala sa v roku 40. výročia Slovenského národného povstania a jej členovia vynesli na vrchol sveta plaketu Picassovej hoľubice mieru. Po prvý raz v dejinách ľudia aj z tohto miesta našej planéty vyjadrili svoj názor, že chcú žiť v mieri.

Významnú propagáciu československej vedy a športu vykonal členovia výpravy najmä konkrétnymi výsledkami – celý horolezecký svet ocení výstup na Mount Everest bez kyslíkových prístrojov. Takisto pôsobenie našej výpravy s jedinečným výskumným programom zameraným na geografickú krajinu našlo pozitívny ohlas nielen v Nepále, ale aj za hranicami tohto kráľovstva pod výslním osemtisícových končiarov.